

TRABZON İLİNDE FINDIK TARIMI

Yrd.Doç.Dr. Serkan DOĞANAY*

Özet:

Türkiye fındık tarımında başta gelen illerimizden birisi de Trabzon'dur. Karadeniz'e kıyısı bulunan ilçelerde yoğunlaşan fındık bahçelerinin toplam alanı yaklaşık 50 000 hektar kadardır. Bu değer Türkiye fındık dikili alanların (548 000 ha) % 9.1'ini oluşturur. 2001 yılında Türkiye fındık üretiminin (630 000 ton) yaklaşık % 10.3'ünü (64 893 ton) Trabzon ili sağlamıştır.

Trabzon ekonomisi için vazgeçilmez bir ürün olan fındık, günümüzde çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Fındık dikili alanların aşırı genişlemesi, entansif metotların uygulanamaması, ihracat fazlası fındık üretiminin olması, fiyat istikrarsızlığı, destekleme alımlarındaki eksiklikler ve bazı iklim elemanlarının olumsuz etkileri fındık tarımının temel sorunları olarak dikkati çekmektedir. Bu çalışmada fındık tarımı ve doğal çevre koşulları arasındaki ilişki, Trabzon'da fındık dikim alanlarının coğrafi dağılışı ve fındık üretimi yanısıra fındık tarımının çeşitli sorunları ve çözüm önerileri üzerinde de durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Tarım, Fındık, Pazarlama

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum, sdoganay@atauni.edu.tr

Abstract:

Trabzon is among the major cities in hazelnut production in Turkey. The total area of hazelnut fields, mostly in towns bordering Black Sea, is about 50 000 hectares. This is about 9.1 % of the total hazelnut fields in Turkey (548 000 hectares). In 2001, Trabzon produced almost 10.3 % of hazelnut production in Turkey (64 893 tons).

An indispensable product for the economy of Trabzon, hazelnut faces some problems at present. The basic ones are over-enlargement of hazelnut fields, lack of the application of intensive methods, having more hazelnut yield than required for consumption within the country and for export, instability of the price paid, inefficiency in support to buy hazelnut from producers and negative effects of some climatic elements. This study focuses on the relation between hazelnut production and natural environmental conditions, geographical distribution of hazelnut fields in Trabzon, and some problems and solutions faced in hazelnut production.

Key words: Agriculture, Hazelnut, Marketing

TRABZON İLİNDE FINDIK TARIMI

Hazelnut Agriculture in Trabzon

A-GİRİŞ

Tarım sektöründe, çok kapasiteli bir üretim alanı ve ekonomik önemi giderek artmış bir faaliyet de, meyveciliktir.¹ Türkiye, meyvecilik açısından zengin ülkelerden birisidir. Yetiştirilen çok çeşitli meyvelerden birisini de, geleneksel ihraç ürünlerimizden olan, fındık oluşturur. Zaten Türkiye, gerek fındık bahçeleri ve gerekse de fındık üretimi bakımından rakipsiz birinci durumdadır.

Fındık bitkisi, 12 ya da 20 tür ihtiva etmekle birlikte kültürü yapılan türler; *Corylus avellana* (adi fındık), *Corylus colurna* (Türk fındığı) ve *Corylus maxima* (Lâmbert veya Kan fındığı)'dır.² Bu kültür bitkisinin anavatanı Türkiye'dir. Nitekim Romalı tabiat bilginlerinden Plinius, fındığın Yunanistan'a Doğu Karadeniz kıyılarından getirildiğini belirtmektedir.³ Bunun yanında fındığın anavatanının Trabzon ili olduğunu öne süren görüşler de mevcuttur.⁴

Fındık, ılıman ve nemli iklim bölgelerine uyum sağlamış, nemli ve serin topraklarda 6-7 m, kırıç ve güneye dönük arazilerde 2-2.5 m kadar boylanabilen bir ağaçcık bitkisidir. Sert kabuklu meyve olarak bilinen fındığın 100 gramında 13 gr protein, 61 gr yağ, 13 gr karbonhidrat ve 5.6 gr su bulunur.⁵

¹ DOĞANAY, H., 1998, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Çizgi Kitabevi Yay., Konya, s. 177.

² T.C. TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1986, Fındık Tarımı. Ankara, s. 10.

³ <http://www.superonline.com/gurme/aktuel/saglik> 7.htm

⁴ DOĞANAY, H., 1998, a.g.e., s. 180.

⁵ <http://www.superonline.com/gurme/aktuel/saglik> 7.htm

Dünya fındık dikim alanlarının (690 240 ha) % 79.4 (548 000 ha) kadarı Türkiye’de bulunmaktadır. Yine 2001 yılı itibariyle, Dünya toplam fındık üretiminin (873 052 ton) % 72.2’sini (630 000 ton) Türkiye sağlar. Dolayısıyla Türkiye, Dünya fındık tarımında birinci sırada bulunmaktadır. Önemli bir ihraç ürünümüz olan fındık, çok sayıdaki ailenin de geçim kaynağı durumundadır. Tüm bunlara rağmen fındık üreticileri , çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır.

Türkiye’de fındık, Ordu, Giresun, Sakarya, Düzce, Samsun ve Trabzon illeri başta olmak üzere 13 ilde ekonomik olarak, Bursa ve İstanbul illeri başta olmak üzere 20 ilde ise çerezlik olarak üretilmektedir.

Türkiye’de fındık üretimi için, en uygun ekolojik koşullara sahip alan, Doğu Karadeniz Bölümü’dür. Nitekim daha M.Ö. I. veya II. yüzyıllarda, Trabzon çevresinde kültüre kazandırılan fındığın ticarî amaçlarla yetiştirilmesine ise; XIV. ya da XVI. yüzyıllarda başlanmıştır. Ancak destekleme alımları, göç edenlerin fındık üretim düşüncesini de beraberinde götürmeleri gibi etkenler, fındık dikim alanlarının zamanla önemli ölçüde genişlemesine neden olmuştur. Türkiye’de fındık üretim alanları özellikle 1960 yılından sonra sürekli olarak artış göstermiştir. 1961-2001 dönemini kapsayan 40 yılda fındık dikim alanları % 227 oranında artış göstererek 241 000 hektardan 548 000 hektara çıkmıştır. Aynı dönemde üretim miktarı ise, % 829’luk bir artışla 76 000 tondan 630 000 tona ulaşmıştır.

Ülkemizde fındık tarım alanlarının Orta ve Batı Karadeniz bölümleri ile Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli Bölümü’nde yaygınlaşması, tarımsal anlamda önemli bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü belirtilen yerlerde fındık tarımı , verimli düz arazilerde yapılmaktadır. Oysa ki, bu arazilerde daha farklı tarım ürünleri yetiştirilebilir. Bu durum, üretilen fındığın kalitesinin düşmesi yanısıra pazarlama gibi sorunları da beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de ticarî olarak fındık tarımı yapılan illerden birisini de Trabzon oluşturur. Doğu Karadeniz Bölümü’nde bulunan Trabzon ili, hem

findık dikim alanı ve hem de üretim miktarı bakımından Ordu ve Giresun illerinden sonra üçüncü sıradadır. Üretim miktarları esas alındığında, Türkiye genelinde Ordu, Giresun, Sakarya, Düzce ve Samsun illerinden sonra ise altıncı durumdadır.

Trabzon ilinde yaklaşık 50 000 hektar (2001 yılı) findık dikili alan bulunurken, yaklaşık 65 000 tonluk bir üretim söz konusudur. Hemen tüm ilçelerinde findık tarımı yapılsa da, özellikle Karadeniz'e kıyısı bulunan ilçeler, hem findık dikili alanlar ve hem de üretim miktarları açısından, ön plândadır. Trabzon ilinde ticarî olarak yetiştirilen temel tarımsal ürünler findık ve çaydır. Bu iki tarımsal ürün, kırsal nüfus oldukça yoğun olduğu Trabzon'da hayatî önem taşımaktadır. Trabzon il arazisinin yaklaşık 109 491 hektarı tarıma elverişlidir. İl toplam arazisinin (466 400 ha) % 23.5'ini oluşturan bu arazinin de % 45.6'sı (49 948 ha) findık dikili alanlardır.

B-FINDIĞIN YETİŞME KOŞULLARI

Fındık, 6-7 m'ye kadar boylanabilen bir ağaçcık bitkisidir (Fotoğraf 1). Bahçeler kurulduktan 5-6 yıl sonra ürün vermeye başlayan findık ağaçcığı, en yüksek verimine 8-10 yıl içerisinde ulaşır. Fındık ağaçları yaklaşık 80-100 yıl ürün verseler de, 50 yaşın üzerinde olanların ekonomik olarak verim güçleri azalmaktadır.⁶

Fındık, Karadeniz Bölgesi'nde kıyıda 60 km içeriye ve 750 m yüksekliğe kadar ekonomik olarak yetiştirilmektedir. Böyle olmakla birlikte 0-500 m yüksekliğe sahip yerler, findık tarımının yoğunlaştığı alanlardır. 750 m yükseklikten sonra, uygun iklim koşulları olmadığından, ekonomik anlamda findık tarımı yapılamamaktadır.

Fındığın iyi bir gelişme göstermesi ve bol ürün vermesi nemli, ılıman iklim bölgelerinde olmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin kıyı kesimleri, findık tarımı için uygun iklim koşullarına sahiptir. Fındık tarımını etkileyen iklim unsurları sıcaklık, yağış, don, rüzgâr ve sis olarak sıralanabilir. Yıllık ortalama sıcaklığın 13-16 C olduğu yöreler, findık tarımı için elverişlidir. Ayrıca en düşük sıcaklığın -8, -10 C'yi ve en yüksek sıcaklığın da 36-37

⁶ DOĞANAY, H., 1998, a.g.e., s. 180.

C'yi geçmemesi gerekir. Yıllık yağış tutarının 700 mm'nin üstünde ve mevsimlere dağılımının dengeli olması gerekir. Bunun yanında haziran ve temmuz aylarındaki bağıl nem değeri de % 60'ın altına düşmemelidir. Fındık bitkisini en fazla etkileyen iklim unsurlarından birisi de donlardır. Özellikle ilkbahar mevsiminde meydana gelen donlar, verimin % 50-80 oranında düşmesine neden olur.⁷ Doğu Karadeniz kıyı kesimlerinde kasım-nisan ayları arasında etkili olan fön rüzgârları⁸, fındık tarımını olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim özellikle ilkbahar başlangıcındaki fönlü devrelerde artan sıcaklıklar, fındık ağaçlarının tomurcuk vermesine neden olur ve daha sonra meydana gelebilecek ilkbahar geç donları üretimin önemli ölçüde düşmesine yol açar. Kış aylarındaki şiddetli rüzgâr ve yağışlar tozlanmayı engellediği gibi ilbaharda meydana gelen uzun süreli sisler de fındığın döllenmesini olumsuz etkiler. Ayrıca haziran ve temmuz aylarının fazla sıcak ve kurak geçmesi, ürünün kalitesini ve verimi azaltan bir unsurdur.⁹

Trabzon'da etkili olan iklim, fındık tarımı için elverişlidir. Nitekim Trabzon'da fındık tarımının yoğun olarak yapıldığı yerlerin yıllık sıcaklık ortalamaları 13-14.6 C, yıllık yağış tutarları 750-1266 mm ve bağıl nem oranları da hemen her mevsim % 70 civarında seyretmektedir (Tablo 1). İç kesimlerdeki ilçelerde, sıcaklık, yağış ve bağıl nem miktarlarında bir azalma görülür. Zaten Çaykara, Dernekpazarı, Düzköy, Hayrat, Köprübaşı ve Tonya gibi ilçeler fındık üretiminin en az olduğu yerleşmelerdir. İç kesimde bulunmasına rağmen Maçka'da fındık tarımının yoğunluk kazanmasında, Değirmendere vadisi boyunca denizin ılımanlaştırıcı etkisinin buralara sokulması etkilidir. Trabzon'da yağışın mevsimlere dağılımının dengeli olması da fındık tarımı açısından son derece uygundur. Nitekim Trabzon'da bir yılda düşen toplam yağışın % 35.7'si sonbahar, % 27.5'i kış, % 19.8'i

⁷ T.C. TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1986, Fındık Tarımı. Ankara, s. 23-24.

⁸ ERİNÇ, S., 1961, *Doğu Karadeniz Kıyılarında Fön ve Termik Tesirleri Hakkında*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 21, İstanbul, 15-30.

⁹ T.C. TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1986, Fındık Tarımı. Ankara, s. 24.

ilkbahar ve % 17.0'ı ise yaz mevsimlerinde düşmektedir. Dolayısıyla Trabzon'da gerçek bir kurak mevsimden bahsetmek mümkün değildir.

Fotoğraf 1. Fındık Bitkisinden Bir Görünüm.

Fındık, saçak köke sahip bir kültür bitkisi olduğundan, özellikle eğimli arazilerde 80 cm toprak derinliğine kadar ulaşabilmektedir. Toprak istekleri bakımından fazla seçici olmamakla beraber besin maddelerince zengin, tınlı-humuslu ve derin topraklarda iyi bir gelişme gösterir. Taşlı, kumlu, çakıllı ve ağır topraklar ile taban suyunun yüksek olduğu yerler fındık tarımı için elverişli değildir.¹⁰ Trabzon ili topraklarının büyük bir çoğunluğu asitli olup, organik maddece fakirdir. Dolayısıyla bu arazilerde, toprak koruma tedbirleri alınarak fındık tarımı yapılmalıdır.

¹⁰ T.C. TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1986, Fındık Tarımı. Ankara, s. 24.

Tablo 1. Trabzon İlinde Yıllık Sıcaklık, Yıllık Yağış ve Bağıl Nem Durumu.

	Sıcaklık (°C)	Yağış (mm)	Bağıl Nem (%)
Trabzon	14.6	875.5	73
Akçaabat	14.1	755.8	73
Çaykara	12.5	572.7	74
Maçka	12.4	457.2	71
Düzköy	11.1	493.1	66
Tonya	9.6	949.6	66
Of	13.9	1266.6	75
Araklı	14.2	895.9	70
Arsin	13.4	704.8	78
Vakfikebir	13.9	431.5	72

Kaynak: D.M.İ.G.M. verilerinden.

C-TRABZON'DA FINDIK TARIM ALANLARININ DAĞILIŞI

Türkiye’de fındık dikili alanların (548 000 ha) yaklaşık % 9.1 (49 948 ha) kadarı Trabzon ilinde bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölümü’nde ise Ordu ve Giresun illerinden sonra üçüncü sıradadır. Yıllara göre küçük çaplı değişiklikler olsa da, Trabzon’da yaklaşık 50 000 hektarlık fındık bahçesi bulunmaktadır(Tablo 2). Trabzon’da tarıma elverişli arazilerin(109 491 ha), yaklaşık % 45.6’sı (49 948 ha) fındık tarımına ayrılmıştır (Tablo 3). Buradan da anlaşılacağı üzere, Trabzon ekonomisi için fındık vazgeçilmez bir tarımsal üründür.

Tablo 2. Trabzon İli Fındık Dikim Alanlarındaki Değişimler(Bin Ha).

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
48.4	49.8	50.8	50.8	50.8	50.8	50.8	50.8	50.8	49 948

Kaynak: Fiskobirlik kayıtları.

Trabzon’da fındık tarımı, özellikle Karadeniz’e kıyısı bulunan ilçelerde yoğunluk kazanmıştır. İklim özelliklerinin kıyı kesiminde fındık tarımına elverişli olması, bu durumun temel sebebidir. 0-500 m yükselti kuşağı fındık tarımı için en uygun alanları oluştururken, 750 m yükseklikten sonra ise ekonomik anlamda fındık tarımı yapılamaz(Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Maça İlçesinin Yüksek Kesimlerinde Ekonomik Olmayan Fındık Bahçelerinden Bir Görünüm.

Trabzon’da fındık dikili alanların büyüklüğü bakımından Merkez(10 378 ha), Arsin(6 596 ha), Yomra(6 214 ha), Akçaabat(4 827 ha) ve Araklı(4 717 ha) ilçeleri başta gelir (Tablo 3, Şekil 1, Harita 1). Nitekim Karadeniz’e kıyısı olan beş ilçenin fındık dikim alanları toplamı 32 732 hektar kadardır. Bu da, Trabzon ili fındık dikim alanlarının yaklaşık % 65.5’i demektir. Kıyı kesiminde bulunan ilçelerin toplam fındık bahçesi büyüklüğü 44 449 hektardır. Özellikle Merkez ilçe, 10 378 hektarlık fındık bahçesi büyüklüğü ile fındık dikili alanların % 20.7 kadarını oluşturur(Fotoğraf 3). Trabzon’daki fındık dikili alanların ancak % 11’i (5 499 ha) denize kıyısı olmayan ilçelerde bulunur. İç kesimde bulunmasına rağmen Maça’da fındık bahçelerinin fazla (3 100 ha) olduğu dikkati çeker. Bu ilçede Değirmendere vadisinde yoğunlaşan fındık tarımında, vadi boyunca denizel etkilerin buraya ulaşması temel etkindir. Düzköy (53 ha), Tonya (120 ha), Hayrat (198 ha), Dernekpazarı (238 ha), Köprübaşı (240 ha) ve Çaykara (350 ha) ilçeleri

findık dikili alanların en az olduğu ilçelerdir. ay tarımı, Of (392 ha) ve Sürmene (1 388 ha) ilçelerinde findık tarımını sınırlandırmıştır.

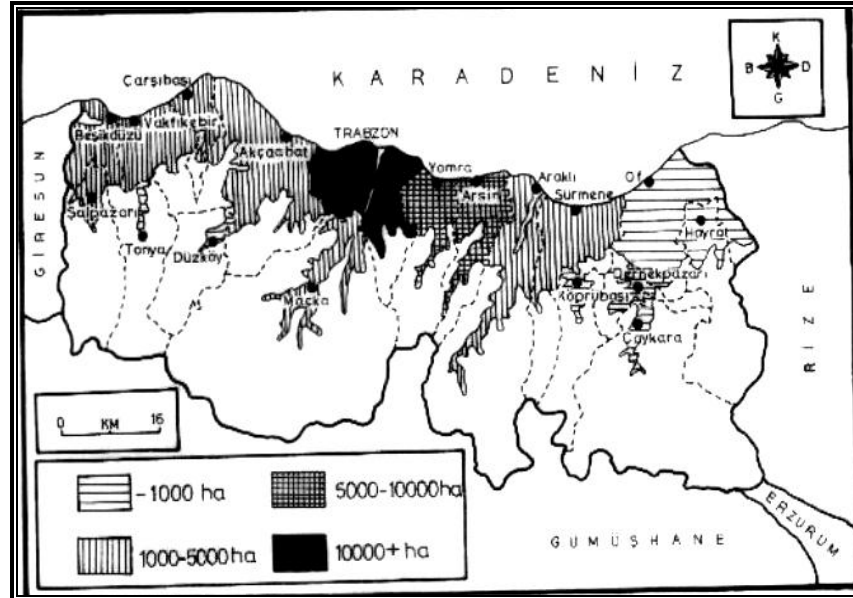
Fotoğraf 3. Merkez İlçedeki Monokültür Fındık Bahçelerinden Bir Görünüm.

Fındık ürününde destekleme alımlarının yapılması, halkın büyük ölçüde findık tarımına yönelmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle özellikle orman ve mera alanları, findık bahçesi haline getirilmiştir (Fotoğraf 4). Yükseltisi fazla olan ormanlık alanların findık bahçesine dönüştürülmesi, kalite düşmesine neden olurken, yanlış arazi kullanımı sonucu doğal dengenin bozulması gibi ciddi sorunları da gündeme getirmektedir. 1983 yılında çıkan 2844 sayılı findık üretiminin plânlanması ve dikim alanlarının belirlenmesi hakkındaki kanun, ancak 1989 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu gecikmeler, findık dikim alanlarının hızla genişlemesine neden olmuştur.

Tablo 3. Trabzon'da Tarım Arazileri İçerisinde Fındık Bahçelerinin Oranı (2001).

İçeler	Tarım Arazisi (Ha)	Fındık Arazisi (Ha)	%'si
Merkez	14 350	10 378	72.3
Akçaabat	15 696	4 827	30.8
Araklı	8 039	4 717	58.7
Arsin	8 474	6 596	77.8
Beşikdüzü	5 183	3 760	72.5
Çarşibaşı	4 071	2 608	64.1
Çaykara	1 351	350	25.9
Dernekpazarı	984	238	24.2
Düzköy	2 948	53	1.8
Hayrat	2 944	198	6.7
Köprübaşı	1 401	240	17.1
Maçka	7 485	3 100	41.4
Of	10 173	392	3.9
Sürmene	6 825	1 388	20.3
Şalpazarı	2 212	1 200	54.2
Tonya	3 891	120	3.1
Vakfikebir	5 923	3 569	60.3
Yomra	7 541	6 214	82.4
Toplam	109 491	49 948	45.6

Kaynak: Trabzon Tarım İl Müdürlüğü.

Harita 1. Trabzon İli Fındık Dikim Alanları.

Fotoğraf 4. Ormanların Tahrip Edilerek Fındık Bahçesine Dönüştürüldüğü Alanlardan Bir Görünüm (Fotoğraf Arsin ilçesinden alınmıştır).

Fındıkta üretim fazlalığını ortadan kaldırmak için, 2844 sayılı kanun çerçevesinde çıkarılan fındık alanlarının tespitine ve sökülen fındık bahçeleri yerine alternatif ürün yetiştireceklerin desteklenmesine dair Bakanlar Kurulu kararı, 24 Nisan 2001 tarih ve 24 382 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.¹¹ Bu karar gereğince Artvin, Düzce, Giresun, Ordu, Kastamonu, Kocaeli, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon, Zonguldak ve Bartın olmak üzere toplam 13 ilde fındık tarımına izin verilmiştir. Trabzon ve Ordu’nun tüm ilçelerinde fındık tarımına izin verilirken, diğer illerde sınırlandırmalara gidilmiştir. Fındık bahçesini söküp yerine alternatif ürün üretecek çiftçilere, elde ettikleri gelir farkının iki katı kadar ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. Kararın yürürlüğe girmesinden sonra gelecek 5 yıl içinde

¹¹ TRABZON MASTER PLANI, 2002, İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Plânının Hazırlanmasına Destek Projesi. Trabzon, s. 30-31.

tespit edilen il ve ilçeler dışında hiçbir yerde fındık bahçesi tesis edilmesi ve yenilenmesine izin verilmeyeceği bu kararda belirtilmiştir.¹² Böyle olmakla birlikte, *Alternatif Ürün Projesinin* gönüllülük esasına dayanması, Trabzon'daki fındık dikim alanlarının daraltılmasında kısa vadede etkili olmayacaktır. Her şeye rağmen fındık, en iyi yetiştirme koşullarını Doğu Karadeniz Bölümü kıyı kesimlerinde bulmuştur. Dolayısıyla fındık bahçelerindeki sınırlandırmalar, daha çok Orta ve Batı Karadeniz bölümleri için gündeme gelmelidir. Zira buralardaki verimli araziler, ticarî değeri yüksek başka tarımsal ürünlerin üretimine de elverişlidir. Ancak aynı şeyi Trabzon ili için söylemek pek mümkün değildir.

D-TRABZON'DA FINDIK ÜRETİMİ

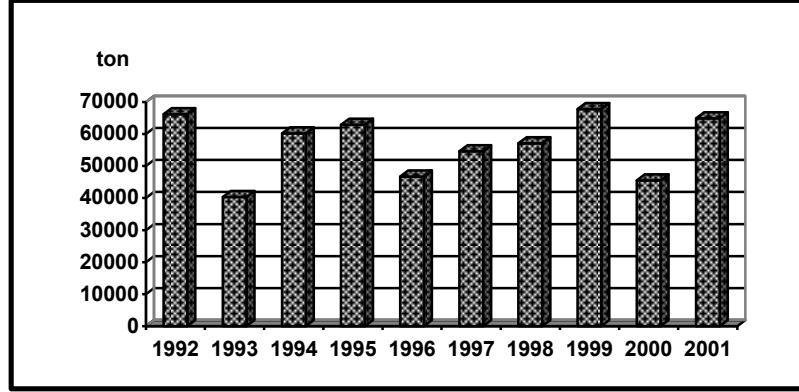
2001 yılı Türkiye fındık üretiminin (630 000 ton) yaklaşık % 10.3'ü (64 893 ton) , Trabzon ilinden sağlanmaktadır (Tablo 4, Şekil 1). Bu üretim miktarıyla Trabzon, Türkiye'de fındık üreten iller arasında Ordu, Giresun, Sakarya, Düzce ve Samsun illerinden sonra altıncı sırada bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölümü'nde ise, Ordu ve Giresun'dan sonra, en fazla fındık üreten il Trabzon'dur. Türkiye genelinde olduğu gibi Trabzon'da da istikrarlı bir üretim artışı sözkonusu değildir. Böyle bir gelişmenin nedenini büyük ölçüde, bazı yıllar yaşanan olumsuz iklim koşulları oluşturur.

Tablo 4. Yıllara Göre Trabzon İli Fındık Üretim Miktarları (Ton).

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
66 200	40 300	60 200	62 850	46 750	54 600	57 050	67 775	45 500	64 893

Kaynak: Fiskobirlik ve Trabzon Tarım İl Müdürlüğü kayıtları.

¹² İlgili bilgiler, Trabzon Ticaret Borsası'ndan alınmıştır.

Şekil 1. Trabzon'da Fındık Üretim Miktarları.

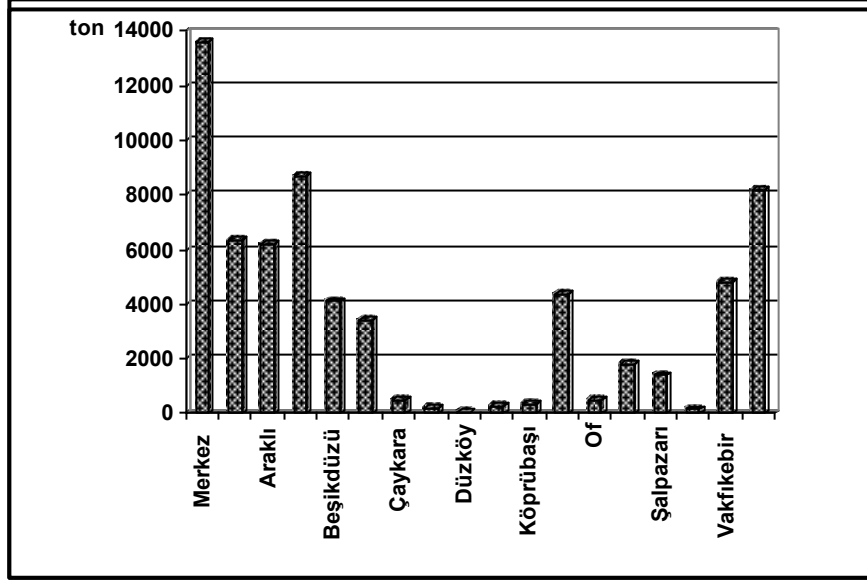
Trabzon'daki toplam fındık üretiminin yaklaşık % 66.2'sini Merkez (13 600 ton), Arsin (8 680 ton), Yomra (8 150 ton), Akçaabat (6 320 ton) ve Araklı (6 200 ton) ilçeleri karşılar. Bunların dışında Vakfikebir (4 820 ton), Maçka (4 350 ton), Beşikdüzü (4 100 ton) ve Çarşıbaşı (3 420 ton) üretimde başta gelen diğer ilçelerdir (Tablo 5, Şekil 2, Harita 2).

Tablo 5. Trabzon İli Fındık Üretiminin İlçelere Göre Dağılımı (2001).

İlçeler	Üretim (Ton)	İlçeler	Üretim (Ton)
Merkez	13 600	Hayrat	260
Akçaabat	6 320	Köprübaşı	360
Araklı	6 200	Maçka	4 350
Arsin	8 680	Of	500
Beşikdüzü	4 100	Sürmene	1 820
Çarşıbaşı	3 420	Şalpazarı	1 400
Çaykara	490	Tonya	150
Dernekpazarı	203	Vakfikebir	4 820
Düzköy	70	Yomra	8 150
Toplam			64 893

Kaynak: Trabzon Tarım İl Müdürlüğü.

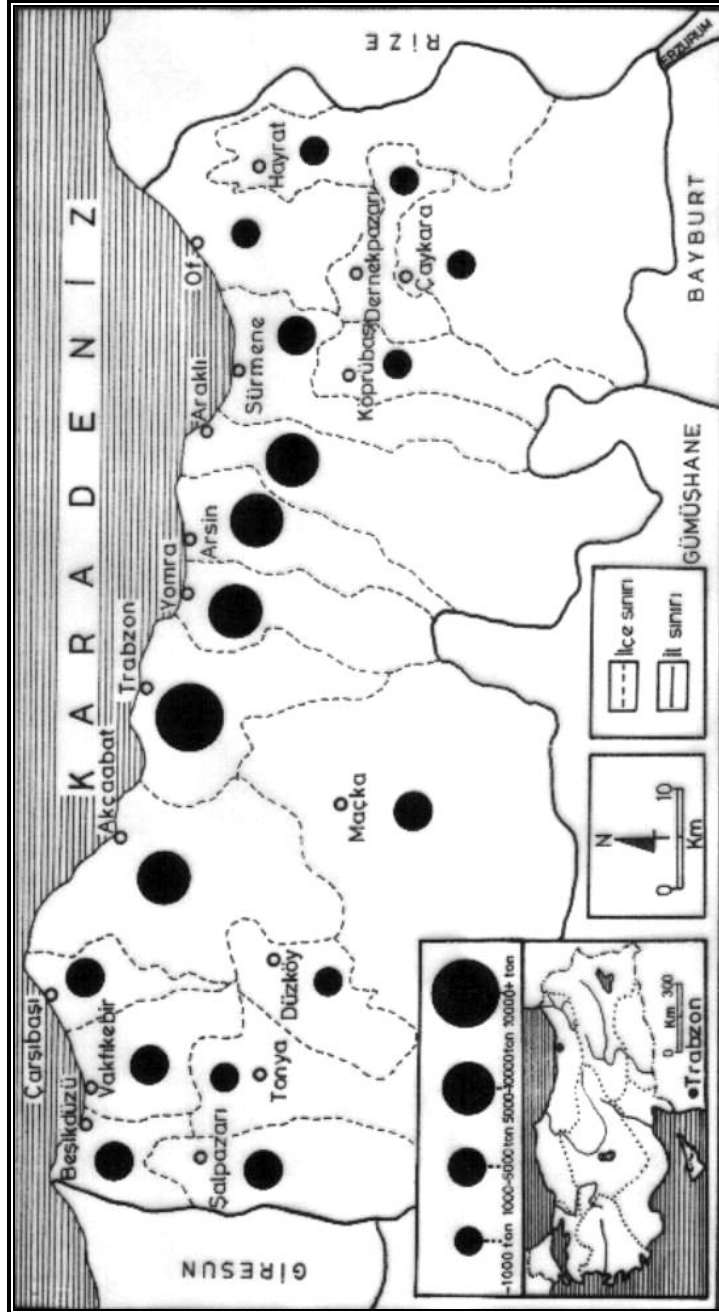
Trabzon'da dönüm başına ortalama verim büyüklüğü yaklaşık 130 kg kadardır. Türkiye geneline göre (115 kg/dönüm) göre bu verim miktarı yüksek olsa da, A.B.D. (240 kg/dönüm), İtalya (150 kg/dönüm) gibi diğer fındık üretici ülkelere göre düşüktür. İklim özelliklerinin olumsuz etkileri ve entansif tarım metotlarının uygulanmaması, verim düşüklüğünün temel sebepleri olarak belirtilebilir.

Şekil 2. Trabzon İli Fındık Üretiminin İlçelere Dağılımı (2001).

Türkiye'nin (2001 yılında) toplam fındık ihracatı 258 124 ton kadardır. Bunun % 72.3'ünü (186 664 ton) iç fındık, % 27.6'sını (71 138 ton) işlenmiş fındık ve ancak % 0.1'ini (322 ton) kabuklu fındık oluşturur. İhraç edilen fındığın yaklaşık % 21.3'ü (54 936 ton) Trabzon'dan ihraç edilmiştir. İhraç edilen fındığın yaklaşık % 90'ı Avrupa ülkelerine özellikle de Almanya'ya yapılmıştır.

Trabzon'da fındık alımları, özel sektör ve bir devlet kuruluşu olan Fiskobirlik (Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği) tarafından yapılmaktadır. Ancak son yıllarda Fiskobirlik alımlarında önemli ölçüde azalma meydana gelmiştir. Nitekim 2001 yılında Fiskobirlik alımları 21 000 ton iken, özel sektör alımları 43 000 ton kadar olmuştur. Özel sektörün ürün bedellerini peşin olarak ödemesi, böyle bir gelişmenin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Fiskobirliğe kayıtlı üretici sayısı 39 303 kadarken, bunların ancak 16 689 kişisi ürünlerini Fiskobirliğe teslim etmiştir.

Harita 2. Trabzon'da İlçelere Göre Fındık Üretimi.

Fındık alımlarında olduğu gibi fındık işleme alanında da özel sektör önde gelmektedir. Trabzon ilindeki 12 fındık kırma fabrikasının 10'u özel sektöre, 2'si ise Fiskobirliğe aittir. 784 kişinin istihdam edildiği fındık kırma fabrikalarının toplam işleme kapasiteleri 312 ton iç/8 saat kadardır.

Çikolata, pasta, şekerleme (gıda endüstrisi) alanında ve çerezlik olarak tüketilen fındık, son yıllarda kullanım alanı daha da genişleyen bir üründür. Bu alanlardan birisini de sıvı yağ üretimi oluşturur. Fiskobirlik depolarında bekletilen ihraç fazlası ürünlerin bir kısmı Ordu Soya Yağ San. A.Ş. fabrikasına gönderilir. Ayrıca fındık kırma fabrikaları tarafından her yıl yapılan fındık kabuğu satışları, Trabzon il nüfusunun yakacak ihtiyacının bir kısmını karşılaması açısından son derece önemlidir.

E-SORUNLAR, ÖNERİLER VE SONUÇ

Trabzon ilinin ekonomik yapısında tarım sektörünün belirgin bir hâkimiyeti söz konusudur. Özellikle kırsal kesim nüfusu için, fındık en önemli ticarî tarım ürünüdür. Aynı zamanda fındık, sanayi sektörü için de bir hammadde kaynağı durumundadır. Gerek dikim alanları ve gerekse de üretim miktarları dikkate alındığında, Trabzon'da fındık tarımına alternatif oluşturmanın oldukça zor olduğu görülür. Türkiye'nin başta gelen tarımsal ihraç ürünlerinden olan fındık, doğal yetişme koşullarını Doğu Karadeniz Bölümü kıyı kesimlerinde bulmuştur. Son yıllarda kullanım alanları genişleyen ve çok sayıda ailenin temel geçim kaynağını oluşturan fındık, bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Günümüzde Trabzon ilindeki fındık tarımının sorunları ve alınması gereken önlemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Fındık tarımındaki başlıca sorun, dikim alanlarının çok genişlemiş olmasıdır. Nitekim 1961'de 241 000 hektarlık fındık bahçeleri, 2001 yılında % 227'lik bir artışla 548 000 hektara ulaşmıştır. Özellikle Orta ve Batı Karadeniz'deki verimli tarım arazilerinin fındık tarımına açılması, fındık üretiminin çok fazla artmasına sebep olmuş ancak kalite bozulmuştur. Yine üretimin artmasına bağlı olarak fiyat istikrarının bozulması, alternatif ürün yetiştirme imkânı olmayan Trabzon ili üreticilerinin elde ettikleri gelirlerin azalmasına neden olmuştur. Ülkemizin fındık ihracatı ve iç tüketimi yılda 400 000 ton kadar kabuklu fındığa eşdeğerdir. Dolayısıyla her yıl yaklaşık

100-150 bin ton fındık üretim fazlası bulunmaktadır. Bu üretim fazlalığının daha sonra ihraç edilememesi ve yağlığa ayrılması, büyük bir ekonomik kayıptır. Bu nedenle 2844 sayılı *Fındık Üretimine Plânlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi Hakkındaki Kanunun* gerçekçi olarak uygulanması gerekir.

2-Trabzon ilindeki fındık üretimine ilişkin ikinci temel sorun verimliliğin düşük olmasıdır. Dönüm başına ortalama verim 130 kg'dır. Bu değer A.B.D.'nde 240 kg/dönüm, İtalya'da 150 kg/dönüm kadardır. Verimin düşük olmasında, modern tarım yöntemlerinin (bahçe kurma, budama, gübreleme, ilaçlama vb.) yeterince uygulanmaması temel etkindir. Bunun yanında zaman zaman etkin olan olumsuz iklim koşulları ve toprak özellikleri, verim düşüklüğünün diğer sebepleri olarak gösterilebilir. Modern tarım teknikleri hakkında yapılacak bilgilendirme ve teşvikler bu sorunun çözümünde etkili olabilir.

3-Miras yoluyla fındık bahçelerinin sürekli bölünmesi, çiftçinin kazancını azalttığı gibi modern tarım yöntemlerinin buralarda uygulanması imkânını da ortadan kaldırmaktadır. Fındık bahçelerinin parçalanarak ekonomik olmaktan uzaklaşmasının önüne geçilmelidir.

4-Trabzon'daki fındık bahçelerinin yaklaşık % 75'inin ortalama 50 yaşın üzerinde oluşu, verimin düşük olmasına neden olmaktadır. Fındık bahçelerinin iklim ve toprak özelliklerine uygun, verimi yüksek türlerle gençleştirilmesi kaçınılmazdır. Ancak böyle bir çalışmada üreticilere, devlet desteği sağlanmalıdır.

5-Fındık hasat edildikten sonra kurutulması sırasında, yağışların fazla olması, iyi kurutma yapılamaması ve depolama şartlarının olumsuzluğu *aflatoksin** oluşumuna neden olmaktadır. Aflatoksin de fındık ihracatında karşılaşılan temel sorunlardan biridir. Bu konuda çiftçiler bilgilendirilerek, özellikle hasat sonrası yapılan işlemlerde daha dikkatli olunması sağlanmalıdır.

* *Aspergillus flavus* ve *A. Parasiticus* adlı küflerin türleri tarafından üretilen toksik bir grup bileşiktir. Aflatoksinler insanlarda akut nekroz, siroz ve karaciğer kanserine neden olurlar.

6-Bir devlet kuruluşu olan ve fındıkta destekleme alımları yapan Fiskobirlik (Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), önemli ölçüde zarar eden bir kamu kuruluşu haline gelmiştir. İhracat fazlası fındığın depolarda stoklanması, hem fındığın kalitesinde düşmeye ve hem de Fiskobirliğin zarar etmesine neden olur. Bu nedenle destekleme alım politikalarının ve Fiskobirliğin yeniden yapılandırılması gerekir.

7-Dünya fındık üretiminin büyük bir kısmını karşılamasına rağmen fındık tüketiminde Türkiye, birçok ülkenin gerisindedir. Avrupa ülkelerinin kişi başına yıllık tüketim ortalaması 1.5 kg iken (İsviçre’de 1.6 kg’dır), Türkiye’de kişi başına yıllık fındık tüketimi sadece 300 gram kadardır. Bunun için yapılacak tanıtım kampanyaları ile iç tüketim artırılarak, ihracat fazlası fındığın depolarda bekletilmesinin önüne geçilebilir.

8-Fındık dikim alanları genişlemekte ancak kalite gittikçe düşmektedir. Bu durum özellikle ihracatta problemlere neden olmaktadır. Kalitenin artırılması için eski bahçelerde gençleştirme, yeni tesis edilecek bahçelerde ise iyi cins fidan dikimi özendirilmelidir.

9-Trabzon’daki fındık bahçeleri içerisinde meyve ağaçları ve kızılbaş ağaçları bulunmaktadır. Fındık bitkisine gölge yapan, besin maddesine ve suyuna ortak olan bu ağaçların bahçelerden temizlenmesi gerekir.

10-Fındığın hammadde ve yarı mamul madde olarak ihracı yerine, mamuller şeklinde ihracatı teşvik edici önlemlerle özendirilmelidir. Bu gibi yaklaşımlar fındık sanayisinin geliştirilmesi için uygun bir zemin olabileceği gibi, elde edilen gelirin de daha fazla olmasını sağlayacaktır.

11-Dünya fındık talebi yıllık 650-700 bin ton kadardır. Dolayısıyla yeni pazarlar bulunmadıkça ve iç tüketim arttırılmadıkça, üretilen fazla fındık ülke ekonomisine ve geçimini fındıktan sağlayan üreticiye büyük zarar verecektir.

En çok ihracat geliri sağlayan ürünlerimizden olan fındık, oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Başta çikolata olmak üzere şekerleme, tatlı, pasta, dondurma, bisküvi ve sıvı yağ gibi gıda sektörleri yanında parfümeri ve ilaç yapımında da önemli bir hammadde olarak

kullanılmaktadır. Dünya fındık üretiminin yaklaşık % 70'i bu şekilde tüketilirken, geri kalan % 30'u ise çerezlik olarak tüketilmektedir.

Sonuç olarak alınacak çağdaş önlemlerle, fındık tarımının karşı karşıya bulunduğu sorunları aşmak mümkün gözükmektedir. Çünkü Trabzon'daki temel ticarî ürünü oluşturan fındık, çok sayıdaki ailenin de temel geçim kaynağı durumundadır.

KAYNAKÇA

- BERBER, M., 1996, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Sosyo-Ekonomik Yapı, Dış Ticaretteki Gelişme Eğilimleri ve Fındık Ekonomisi. Türkiye İhracatçılar Meclisi Yay., Trabzon.
- DOĞANAY, H., 1991, Ziraat Coğrafyası. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü Ders Notları No: 23, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1998, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Çizgi Kitabevi Yay., Konya.
- ERİNÇ, S., 1961, *Doğu Karadeniz Kıyılarında Fön ve Termik Tesirleri Hakkında*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 21, İstanbul.
- GÖNEY, S., 1987, Türkiye Ziraatinin Coğrafi Esasları I. İstanbul Üniv. Yay. No: 2600, Coğrafya Bölümü Yay. No: 110, İ.Ü.F. Matbaası, İstanbul.
- PEKER, K., 1947-1948, Fındık (Tarihçe, Tarım, Kültür, Ticaret, İstihlâk Bakımlarından). Yeşil Giresun Matbaası, Giresun.
- T.C. TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, 1986, Fındık Tarımı. Ankara.
- TANOĞLU, A., 1968, Ziraat Hayatı-Cilt: I (Ziraat Tarihine Bir Bakış ve Orta İklim Memleketlerinde Ziraat). İstanbul Üniv. Yay. No: 177, Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 8, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- TRABZON MASTER PLANI, 2002, İl Tarım Kırsal Kalkınma Master Plânının Hazırlanmasına Destek Projesi. Trabzon.
- ZAMAN, M., 2004, *Türkiye'de Fındık Bahçelerinin Coğrafi Dağılışı ve Üretimi*. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 11, Konya
- [http:// www.superonline.com/gurme/aktuel/saglik 7.htm](http://www.superonline.com/gurme/aktuel/saglik 7.htm)